

- TURUNEN, A. 1966. Kotikielen Seuran esmiehen puhe seuran vuosikokouksessa 14. 3. 1966. — *Vir.* 2 s. 220—222.
- WALLÉN, G. 1971. Kunskapsbildning på empirisk väg. Inst för vetenskaps-teori, Göteborgs universitet, kompendium.
- WIIK, K. 1971. Äännevuokasta ja generativismista. — *Vir.* 1 s. 59—75.
- WIKBERG, K. 1972. Kieltenopetuksen tavoitteenasettelu yliopistoissamme ja korkeakouluissamme. — Ks. Hirvonen 1972 s. 33—39.
- VIRTARANTA, P. 1959. Suomen kielen tutkimuksen näköaloja. — *Vir.* 4 s. 441—449.
- VIRTARANTA, P. 1966. Suomen kielen ja sen sukukielten kieltenäisten sodanjälkeisestä tallennustyöstä Suomessa. — *Vir.* 2 s. 180—188.
- YLI-VAKKURI, V. 1973. Yliopistojen suomen kielen kurssivaatimukset äidinkielen opettajien koulutuksen kannalta. Peruskoulun opetussuunnitelma ja opettajakoulutus. Numeroimaton AFInLa-moniste.

above all can be seen in the fact that Fennistics largely has concentrated on data gathering and data processing rather than on scrutinizing and developing its theory and methodology.

These properties of the paradigm are found to dominate both research planning and university education. At some length, the author discusses the projects outlined for the period 1966—80 in The Developmental Program for the National Sciences (KTK 1965). Most of the projects aim at data gathering and data processing serving the traditional paradigm, and many important areas of linguistic research are not considered at all (such as contrastive linguistics, applied linguistics, and theoretical linguistics). It is also stressed, that due importance has not been given to such methodological matters as evaluation of the reliability, quantity, and need of data of specific types, nor has the purposefulness of these projects been discussed in sufficient detail.

Fred Karlsson

Lähdekritiikki ja arkistoinen

On the Fennistic paradigm of science and its influence

The paper tries to characterize the most salient properties of the contents, methodology, and goals of Fennistics, i.e. the research done in Finland on the Finnish language. Secondly, the author tries to trace in what ways the sketched conception of 'Fennistic normal science' (cf. Kuhn 1970) exerts influence upon the contents and structure of university education in the Finnish language and how it contributes to direct future research towards objectives that conform to it.

The predominant features of the Fennistic paradigm are found to be a concrete and somewhat atomistic conception of linguistics, a predilection for diachronic rather than synchronic research, a nationally inspired view on the proper place of Fennistics in the field of sciences (relating Fennistics to ethnology and folklore rather than to general linguistics), and finally a widespread adherence to positivistically influenced views on theoretical and methodological matters, which

Vaikka Karlssonin kirjoitus inspiroisi laajempaan keskusteluun, joudun tässä tyytymään vain yhden asian kommentointiin. Toivon, että se on sitä tärkeämpi.

Antipositivistiseen tietenteoriaan vedoten Karlsson toteaa aineistojen olevan aina tulkinanvaraisia ja huomauttaa, että niillä on itseisarvoa vain suhteessa käytettyyn teoriaan ja sen mukaan asetettuihin tutkimusongelmiin, ja havaituttaa lopuksi meillä, miten aineistojen käyttöarvo kytkeytyy suoraan »tieteenparadigmaan». Varsinaisesti näinhän asia ei ole. Meillä on useita aineskokoelmia, mm. Valtionarkiston aines, joista on tehty hyvin erilaisten ideain (= paradigmien) mukaisia tutkimuksia. Jos Karlssonin tavoitteena sen sijaan on lähdekritiikin tarpeen tähdentäminen, ei väitteiden hyväksymiseksi tarvitsisi olla edes antipositivistisi; vakavasti otettavat tutkijat ovat aina huolekkaita tutkimusaineistojensa reliabiliteetti- ja validiteettikysymyksistä. Karlssonin omassa sitaattiko-

koelmassakin, jonka valinnan pragmaattisuuden ehjyys ja läpinäkyvyys sivumennen sanoen on ihailtava, on tästä muutama hyvä esimerkki, vrt. esim. Leskisen siteerausta sivulta 185. Siinä vaiheessa kun Karlsson siirtyy teoriasta käytäntöön eli alkaa päätelmiensä aseina analysoida olemassa olevaa, alkavat selvemmin myös erimielisyydet.

Paradigmastaan käsin Karlsson suuntaa kritiikkinsä — monien muiden instituutioiden ohessa — myös Sanakirjasäätiöön: säätiön 8-miljoonaiset kokoelmat ovat käyttökelpoisia vain kansallismielisen, historioivan tutkimuksen, erityisesti äänne- mutta myös sanahistorioiden tekoon. Väitteen tueksi viitataan Päivi Rintalan väitöskirjassaan esittämään, Sanakirjasäätiön aineksiin kohdistuvaan kritiikkiin ja siteerataan myös Ikolaa. (Taitavat muuten olla pahanlaisia positivistejä nämäkin aineksensa arvostelijat, Rintala ja Ikola, jos olen oikein heidän tieteellisen profiilinsa nähnyt ja ymmärtänyt.) Ikola-sitaatti on toistamisen arvoinen, mutta se ja siitä jäljempänä.

Rintalan esittämä kritiikki, joka havaintojeni mukaan on yleensäkin ymmärretty mahdollisimman yksiviivaisesti ja väärin, tuntuu olleen uutta ja innostavaa arkiston aineksia tuntemattomille ja suurten aineiden olemassaolosta kiusaantuneille. Arkistoaineksen parissa jatkuvasti työskennelleelle siihen sen sijaan ei sisälly mitään uutta: Rintala on kauniisti ja täsmällisesti verbaalistanut ja pannut kirjaansa sen, mikä sisältyy jokaisen Sanakirjasäätiössä työskentelevän alkeiskoulutukseen. Vähäisintäkään epäarvostuksen varjoa Päivi Rintalan sanomalle heittävä on todettava, että sieltä Sanakirjasäätiön päiviltähän se hänenkin kritiikkinsä versoo. Vastaavanlaista kriittisyyttä ainekseen nähden on yleensä noudatettu kaikissa vakavasti otettavissa alamme töissä, vaikka sitä ei aina ole puettu sanoiksi kirjan johdantoon.

Useimpien lukijoiden päättelykyky on Rintalan tekstiä lukiessa pysähtynyt pintaan. Erityisesti antipositivistien olettaisi sentään huomaavan sellaistaikin, jonka substanssi ei ole konkreettista. Rintalan viestin tärkein osa on tietenkin Rintalalta itseltäänkin esittämättä jäänyt kysymyksenasettelu: mikä yleensä tekee kyseisen aineksen kritiikin mahdolliseksi ja mistä on otettu luotettavuuden ja epäluotettavuuden kriteerit? Lyhyt ja jäännöksettömän tyhjentävä vastaus: *Kriteerinä on tietenkin Sanakirjasäätiön massiivisten aineskoelmien oma evidenssi.* Kunnan oman aineksen validiteetti ja reliabiliteetti selvitetään ja tiedostetaan muissa alamme arkistoissa yhtä pitkälle kuin se on tiedostettu Sanakirjasäätiössä — toive kohdistuu tietysti myös niihin fennisteihin, joiden tutkimusaines perustuu pääasiallisesti omaan kompetenssiin —, niin fennistiikka on taas harpannut aimo askeleen eteenpäin. Se siitä.

Samalla tavoin varovasti ja asiallisesti, kuin Ikola jäljempänä epäilee Sanakirjasäätiön kokoelmien tarkoituksenmukaisuutta lauseopin kannalta, on Heikki Paunonen arvioinut saman aineksen käyttökelpoisuutta muoto-opintutkimuksen tarpeisiin (lis.työ s. 18—19; säilytteillä Sanakirjasäätiössä). Molemmat ovat sitä mieltä, että ainekseen on kohdistettava lähdekritiikkiä, mutta kumpikaan ei tietenkään katso, että lähdekritiikin käytön tarve sinänsä dementoiisi koko aineksen, ja Ikola iskee asian ytimeen sanoessaan:

Sanakirjasäätiön kokoelmat eivät tietenkään riitä täyttämään muoto- ja lauseopillisen tutkimuksen tarpeita, koska ne on kerätty ja järjestetty¹ toisenlaista tarkoitusta varten.

Toistaiseksi ei kielentutkimuksen piirissä ole esitetty sellaisia teoreettisia ja yleisluonteisia tutkimustarpeita tai suunnitelmia, joita varten Sanakirjasäätiön kokoelmista ei löytyisi — tieteenharjo-

¹ Harvennus minun.

tukseen olennaisesti kuuluvaa lähdekriittikiä ainekseen tiettenkin soveltaen — käyttökelpoista ainesta. (Eri asia sitten on se, jos tutkittavaksi nimenomaan halutaan ottaa jokin muu aines, esim. yleiskieli.) Lause- ja muoto-opinkin kannalta arkiston aarnioihin sisältyy runsaasti sellaisia aineksia, joita ei enää vuosikymmeniin ole kentältä tavoitettu ja joita ilman spesiaaliarkistotkin yhä ovat. Valittavasti vain tämä aines on arkistosta vaikeasti tavoitettavissa, siksi että aines on toistaiseksi todella systemoitu toisia tarkoituksia varten. Jos halutaan, voidaan nykyinen systemointitapa nähdä fennistiikan kansallismielisen, historioivan jne. tieteenparadigman ohjausvaikutukseksi; todellisuudessa se kuitenkin on puhtaasti taloudellis-käytännöllisten seikkain tulosta, ja missään tapauksessa tämä oletettu tieteenparadigman ohjaus ei enää vuosikymmeniin ole ollut »voimassa oleva sääntö»; säätiössä on jo pitkään ollut valmiit suunnitelmat, miten ainekset kopioinnin jälkeen systemoidaan myös muita, esimerkiksi lauseopin, muoto-opin, äänneopin, regionaalisten tai synkronisten seikkain mukaan orientoituvan jne. tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen.

On ehkä vielä syytä tähdentää sitä, etteivät kokoelmat nykyiselläänkään ole esim. lauseopin tai muoto-opin tutkijan kannalta hyödyttömät tai käyttökelvottomat, aines on vain kohtuuttoman työn takana. Tähänhän kritiikkikin on paljolti pohjannut: lujan moraalin omaavan tutkijan on löydettävä itseänsä tyydyttävä rationaalinen syy, jotta hän voisi jättää huomiotta näin massiivisen ja todistusvoimaisen aineksen.

Tuomo Tuomi